

Fenders Gouden Tijdperk

De geboorte van de Telecaster

Een Esquire uit 1950 met grenen body

De belangrijkste visionair in de geschiedenis van de elektrische gitaar was zelf geen gitarist. En toch is iedereen die wel eens een elektrische gitaar heeft bespeeld veel verschuldigd aan Leo Fender. In onderstaand fragment uit het boek *Fender: The Golden Years 1946-1970* wordt precies beschreven hoe Leo's Tele-visie werkelijkheid werd en hoe hij daarmee de constructie en het bespelen van de elektrische gitaar voorgoed veranderde.

Massieve inspiratie

Aan het eind van de jaren '40 had Fender al een behoorlijke reputatie opgebouwd dankzij de kwaliteit van zijn versterkers en steelgitaren en was het bedrijf gegroeid. Don Randall en Francis Hall van Radio-Tel distribueerden Fender over heel Amerika en verkochten de producten sneller dan de Leo Fenders bescheiden fabriek ze kon maken. Leo's plannen voor een massieve elektrische gitaar gingen al terug tot 1943, toen hij en Doc Kaufman een instrument met een kleine body hadden gebouwd om de Direct String Pickup te testen. Begin 1949 vond hij de tijd rijp en hij begon met het ontwerpen van zijn eigen 'Electric Spanish'-model.

Leo Fender wist precies wat de voordelen waren van zijn massieve elektrische lapsteels ten opzichte van akoestische instrumenten: meer volume en sustain. Het concept van een massieve elektrische 'Spaanse' gitaar was trouwens niet nieuw: Rickenbacker kwam al in de jaren '30 met een gitaar van bakeliet en Les Paul, met wie Leo eind jaren '40 kennis had gemaakt, had een prototype van een elektrisch instrument met een massieve balk in het midden dat hij 'the Log' noemde.

De in Californië gevestigde gitaarbouwer, werktuigkundige en ontwerper van motoren Paul Bigsby moet vrijwel zeker veel invloed op Leo Fender hebben gehad. Zijn in 1948 voor Merle Travis ontworpen massieve elektrische gitaar had een positieholte zodat de hoogste posities makkelijker bespeeld konden worden. Maar de grootste vernieuwing was op de kop van de gitaar te vinden: zes stemmechanieken op een rij. Op die manier liepen de snaren recht naar de mechanieken waardoor de gitaar veel beter op stemming bleef. Leo moet het instrument eind jaren '40 verschillende keren gezien hebben en het lijkt waarschijnlijk dat het voor hem een bron van inspiratie is geweest bij zijn eigen ontwerpen. Toch zou het niet eerlijk zijn de eerste elektrische Fenders als een verzameling ideeën van anderen te zien, want Leo's ontwerpen braken met alle conventies. Hij wist dat hij niet kon concurreren met

gevestigde bouwers als Gibson of Epiphone en besloot daarom zijn ideeën over lapsteels te combineren met wat hij van anderen had gezien om zo te komen tot een nieuw instrument.

Een klassieker in de maak

Met behulp van George Fullerton kwam een eenvoudige maar herkenbare bodyvorm tot stand. Fenders werkelijke doorbraak was de afneembare hals die op zijn plaats werd gehouden door vier schroeven en een metalen plaat aan de achterzijde van de body. Deze hals maakte zijn gitaren meer als auto's, waarbij defecte onderdelen eenvoudig konden worden vervangen. Ook al was de nieuwe gitaar duidelijk ontworpen voor massaproductie en kon hij snel en eenvoudig uit losse onderdelen worden samengesteld, toch waren de kwaliteitseisen die Fender hanteerde hoog en staken zijn gitaren met kop en schouders boven die van de meeste concurrenten uit. Leo en Doc namen het prototype dat in de zomer van 1949 gebouwd was, bij wijze van marktonderzoek mee naar clubs en danszalen om de reacties te peilen. Die eerste gitaar, die er nog steeds is, had een massieve esdoorn hals en drie stemmechanieken per kant. Fender zou later claimen dat hij het idee voor zes mechanieken op een rij kreeg toen hij de instrumenten van een stel Kroatische muzikanten die in Californië speelden had gezien.

Het eerste prototype was uitgerust met een enkel element en een afzonderlijke magneet per snaar. Leo had het nieuwe element begin 1949 ontwikkeld voor zijn Champion steelgitaar en hij wist precies hoe zijn gitaar moest gaan klinken: helder en met voldoende laag. Ook zag hij in dat de brug van de gitaar het verstellen van de lengte en de hoogte van de snaren mogelijk moest maken om het instrument zuiver te kunnen stemmen. Daarom ontwierp hij een brug met twee snaren per zadel. Dat zorgde weliswaar niet voor perfecte zuiverheid per snaar, maar was wel een werkbare, praktische oplossing. Net als bij Fenders steelgitaren werden de snaren door de body heen naar de brugzadels geleid, voor meer reso-

nantie. De volume- en toonregelaar werden bevestigd op een schuin geplaatste metalen plaat en een kleine slagplaat maakt het instrument compleet. De gitaar werd gedurende 1950 verder vervolmaakt, maar Leo Fender was met zijn eerste poging al een heel eind op weg.

De eerste reacties waren positief en er kwam al snel een tweede, verbeterde versie. Deze had een wat smallere hals en zes mechanieken op een rij; alleen een passende naam ontbrak nog.

De Esquire

Halverwege 1949 schreef Don Randall aan Francis Hall dat Leo de nieuwe uitvoering van zijn gitaar op tijd af moest hebben voor de handelsbeurzen die hij wilde bezoeken. Fender deed het in zijn eigen tempo en de Esquire – een naam die Randall had bedacht – haalde nog net de Fender catalogus van voorjaar 1950; hij kostte destijds 139,95 dollar.

De eerste Esquires hadden een body van lichtgewicht grenen dat zwart was geverfd om de vele knoesten te verbergen. De halzen waren van hard rock esdoorn, een stevige houtsoort die opgewassen is tegen de trekkracht die de snaren op de hals uitoefenen. Fender was zelfs van mening dat zijn halzen uit één stuk geen halspen nodig hadden om recht te blijven. Frets werden direct in het hout van de hals geslagen en de zwarte positiestippen werden geplaatst voordat er een transparante laklaag over het hout ging.

Het logo – gebaseerd op Leo's handtekening met omgekeerde F – in zilver met een zwarte contour werd samen met de modelnaam op de kop over de lak heen geplaatst. Een nieuwe, strakke slagplaat vulde de bodyvorm fraai aan en het verchromde bedieningspaneel liep nu parallel aan de snaren. Het ontwerp voor de brug werd verder verfijnd en aan het zicht onttrokken door een uit metaal geperste kap. Aangezien de Esquire maar één element had, was een keuzeschakelaar niet nodig. Leo Fender ontwierp wel een tooncircuit dat de bespeler een aantal keuzes gaf. De oudste bekende afbeelding van een Esquire, uit de Fender catalogus van 1950, laat een kleine knop zien ver- >>

Het tweede prototype van de Esquire uit 1949

Het eerste prototype van de Esquire uit 1949

Fenders doorbraak was de afneembare hals die op zijn plaats werd gehouden door vier schroeven en een metalen plaat – dat maakte zijn gitaren meer als auto's

gelijkaar met de knop die op Fenders Organ Button lapsteel zat om het circuit in te schakelen. Die werd echter al snel vervangen door een conventionele driestandenschakelaar met een zwarte dop. Er waren drie geluidsmogelijkheden: gedempt met extra laag, met de toonregelaar in het circuit of een directe verbinding met de uitgangsjack zonder toonregeling.

De geboorte van de Broadcaster

Op aandringen van Don Randall was Leo Fender al voor de officiële introductie van de Esquire begonnen aan het ontwerpen van een tweede element, dat bij de hals geplaatst zou moeten worden. Als gevolg daarvan zag in de zomer van 1950 al een aantal Esquires met twee elementen het licht. In juli van datzelfde jaar kreeg Don Randall eindelijk de gelegenheid de nieuwe Fender gitaar te presenteren tijdens de NAMM show, de 49e, in Chicago. Over gebrek aan impact had het instrument niet te klagen, maar concurrerende bouwers grepen het onconventionele uiterlijk aan om het bijnamen als 'plank', 'sneeuwschep' en 'roeispaan' te geven. Twee jaar later wisten dezelfde fabrikanten niet hoe snel ze met een soortgelijk instrument moesten komen.

Leo was met recht trots op zijn Esquire met twee elementen. De body werd niet langer van grenen gemaakt, maar van eersteklas elzenhout

met een fraaie nerf die nog beter uitkwam door de doorschijnende blonde celluloselak. De slagplaten waren niet langer wit, maar zwart en werden gemaakt van geperst houtvezelplaat (Phenolite). De instrumenten die in deze stijl tot ongeveer 1954 werden gebouwd, worden eenvoudigweg 'blackguards' genoemd. Don Randall was van mening dat het model met twee elementen een eigen naam moest krijgen. Hij had de Esquire verkocht als een zwart instrument met één element en nu hadden sommige gitaren twee elementen en een blonde afwerking, die leken helemaal niet op de gitaar in de catalogus. Om ook twee prijspunten mogelijk te maken doopte Randall de Esquire met twee elementen in de herfst om tot Broadcaster.

Tijdens de zomer had Randall verder het nodige commentaar van handelaren en muzikanten gekregen over het ontbreken van een halspen in de Esquire. Leo wilde er eerst niet aan, maar gaf later toe en vanaf oktober 1950 werden alle gitaren, inclusief de eerste Broadcasters, uitgerust met een halspen. Onconventioneel als hij was plaatste Leo de halspen in een sleuf in de achterkant van de hals, die vervolgens werd opgevuld met een strip notenhout. Deze gitaren worden vanwege de donkere streep aan de achterzijde van de hals wel 'skunk stripes' genoemd.

Het ontstaan van de Telecaster

De revolutionaire gitaren van Fender deden het goed bij de lokale muzikanten die western swing en country speelden, en net toen het de Broadcaster voor de wind leek te gaan, ontving Don Randall in februari 1951 een officieel schrijven van de machtige Fred Gretsch Manufacturing Company uit Brooklyn. Hem werd per telegram medegedeeld dat de naam 'Broadcaster' al sinds de jaren '30 door Gretsch werd gebruikt voor een drumstel en dat Fender diende te stoppen met het gebruik ervan, ook al was de

spelling iets anders. Het kostte Randall twee dagen om met de nieuwe naam Telecaster te komen. De productie stond niet stil en terwijl Fender wachtte op de komst van de nieuwe Telecaster overdrukplaatjes werden de gitaren onder tussen uitgerust met de oude Fender versie waar het woord Broadcaster vanaf was geknipt. Deze zeldzame instrumenten uit het begin van 1951 worden tegenwoordig 'Nocasters' genoemd. Naar schatting zijn er minder dan 250 Broadcasters gebouwd tot de overstap naar de Telecaster naam.

In 1954 werd het uiterlijk van de Esquires en Telecasters in lijn gebracht met dat van Fenders revolutionaire Stratocaster: witte slagplaten van enkellaags plastic vervingen de zwarte slagplaten en de doorschijnende blonde afwerking maakte plaats voor een crèmekleur. De populariteit van de Telecaster was gestaag gegroeid en het instrument werd nu serieus genomen door muzikanten en concurrerende gitaarfabrikanten. Het heldere, 'twangy' geluid was onmisbaar in country en western swing, de genres waarin

Drie blonde Broadcasters uit 1950

de Tele zijn triomftocht was begonnen. Met de opkomst van de rock 'n' roll – ontstaan uit blues, gospel en country – grepen ook andere gitaristen die versterkt wilden spelen naar de Telecaster: rockabilly-gitarist Paul Burlison, bluesman BB King en James Burton, die eind jaren '60, begin jaren '70 Tele-geschiedenis zou schrijven als gitarist van Elvis Presley, zijn er maar een paar.

Sunburst en palissander

Afgezien van de eerste zwarte Esquires zou blond gedurende Fenders Gouden Tijdperk de standaardkleur blijven van de Fender Broadcasters en Telecasters. Van begin tot midden

jaren '50 verliet af en toe een op speciale bestelling geproduceerde gitaar in een afwijkende kleur de fabriek. Maar het zou nog tot 1957 duren tot een tweede officiële standaardkleur zou worden geïntroduceerd. Gedurende 1957 en 1958 werden beperkte aantallen Esquires en Broadcasters, net als de Stratocaster, afgewerkt in een aantrekkelijke tweekleuren sunburst.

In 1959 stonden er meer veranderingen op stapel voor de Esquire en Telecaster. In 1958 had namelijk een nieuwe elektrische Fender het licht gezien, de Jazzmaster. Deze had een palissander toets die op de esdoorn hals was gelijmd. Deze nieuwe look bleek populair en sijpelde in 1959 door in de hele Fender-lijn. Ook experimenteerde Fender met een andere brug waarbij de snaren niet meer door de body werden geleid, maar werden bevestigd aan de opstaande rand aan de achterkant van de brug waar gaten in waren geboord. Die oplossing, bedoeld om kosten te besparen, maakte de Telecaster echter minder resonant, zo merkten muzikanten al snel. Gevolg was de Fender eind 1959 al weer terugkeerde naar de bekende 'snaren-door-de-body'-constructie.

Aan het einde van de jaren '50, in juni 1959 om precies te zijn, introduceerde Fender nog wel een nieuwe en belangrijke variatie op de Esquire en Telecaster modellen: de Custom. De Custom

Telecaster Custom uit 1960 in tweekleuren sunburst

was een opgedofte uitvoering van de toch wat eenvoudige Esquire en Telecaster, met driekleuren sunburst en een binding langs de body. Ook werden de Customs uitgerust met een drielaagse wit/zwart/witte slagplaat van nitraat. De veranderingen waren puur cosmetisch, wat niet belette dat de Custom 229,50 dollar moest kosten, tegen de 199,50 dollar voor de Telecaster.

Geen enkele gitaar klinkt als een Telecaster en het is niet verwonderlijk dat dit model een speciaal plaatsje heeft in het hart van vele gitaristen. Mocht Leo Fender zich in 1949 hebben afgevraagd hoe de elektrische gitaar van de toekomst er uit zou zien, dan had hij niet verder hoeven kijken dan zijn eigen werkbank.

Het is een wonder dat Leo Fender als niet-gitarist met zijn eerste elektrische gitaar zo in de roos heeft geschoten: zestig jaar na zijn introductie is de Telecaster nog vrijwel ongewijzigd in productie. Er zijn maar weinig massaal geproduceerde goederen die dat evenaren. Dat maakt de Telecaster een passend testament voor Leo Fenders visie en talent.

Uit het boek *Fender: The Golden Age 1946-1970*, door Martin Kelly, Paul Kelly en Terry Foster. Uitgeverij Cassell Illustrated.

NEW Fender ELECTRIC STANDARD "BROADCASTER" MODEL

- MICRO-ADJUSTABLE BRIDGE:** Beneath snap-on cover. Three longitudinal screws for adjusting string length for proper intonation. Six elevating screws for adjusting height of each string.
- ADJUSTABLE SOLID-LEAD PICKUP:** Beneath snap-on cover. Completely adjustable for best tone-balance by means of three elevating screws.
- ADJUSTABLE BRYCES PICKUP:** Remove pickupguard. Two elevating screws permit adjustment for proper tone balance.
- ADJUSTABLE NECK TRUSS ROD:** Remove pickupguard. Taper slotted cap-screw in head of neck to level frets. Unique truss-rod design makes adjustment section necessary.
- NECK-ANCHOR PLATE:** Made of tempered steel. Provides extra rigid guitar construction.
- MODERN CUT-AWAY BODY:** Permits easy convenience for playing all twenty-one frets. Thinner body makes playing for long periods less tiring.
- MODERN STYLED HEAD:** Places keys all on one side for better access. Provides straight pull for all strings.
- LEVER SWITCH:** Rear position for lead work modified by tone-control. Middle position for straight rhythm work. Forward position for deep soft rhythm.
- VOLUME CONTROL:** Functions in all positions of lever-switch and tone-control.
- FUNCTIONS ON LEAD-PICKUP MODIFIER:** Functions in lead position of lever switch.